

Johannes Buchholtz i litteraturhistorien

Af Erling Høiberg

Struer-forfatteren Johannes Buchholtz placeres normalt i dansk litteraturhistorie i gruppen af hjemstavnsdigtere i begyndelsen af det 20. århundrede, men det er en litterær periode, der af litteraturhistorikerne har flere navne. Svend Møller Kristensen lagde i bogen "Den store Generation" fra 1974 hovedvægten på, at den generation af forfattere, der debuterede i de to første årtier af det nye århundrede, kom fra helt nye generationer, heraf navnet. Tidligere havde forfatterne oftest været akademikersønner, specielt præstesønner, som f. eks. Henrik Pontoppidan og Herman Bang, men den nye generation stammede fra et langt bredere socialt miljø. Martin Andersen Nexø var arbejderson, Jeppe Aakjær, Johan Skjoldborg og Thøger Larsen stammede alle fra bondeslægter og Johannes Buchholtz var søn af en fotograf. Et andet fællestræk var, at de alle stammede fra provinsen, og da de ofte skrev om deres egne udgangspunkter, blev perioden også provinsens introduktion i dansk litteratur. Derfor kaldes perioden også i nogle litteraturhistorier "Det folkelige gennembrud" i forlængelse af "Det moderne gennembrud", der startedes af Georg Brandes i 1870.

I udgaven af "Danske digtere i 20. århundrede" fra 1980, skrevet af Jørgen Glerup, er der en samlet artikel med titlen Hjemstavnsdigtere. Den rummer portrætter af Johan Skjoldborg, Thorkild Gravlund, Thomas Olesen Løkken, Johannes Buchholtz, Harry Søiberg og Morten Korch, men både Martin Andersen Nexø, Thøger Larsen, Jeppe Aakjær, Marie Bregendahl og Johannes V. Jensen har deres egne kapitler, og betegnes som dem, der er trængt dybest ned i hjemstavnsproblematikken, og det fremhæves, at såvel Skjoldborg som Aakjær og Andersen Nexø igennem deres værker har præget den socialpolitiske udvikling for hhv. husmænd, landarbejdere og arbejdere.

I den nyeste Buchholtz-biografi i Dansk Forfatter Leksikon fra 2001 skriver John Chr. Jørgensen om hans placering, at skønt Buchholtz forfatterskab undertiden henregnes blandt hjemstavnsliteraturen "rækker hans horisont og temaverden videre end, hvad man

traditionelt forbinder hermed. Livet i provinsfamilien er hans udgangspunkt, men han rejser - også i bogstaveligste forstand ud i verden, og han sætter frihedstrangen over småborgerligheden".

De følgende tekstuddrag skal prøve at vise nogle karakteristiske træk ved forfatterskabet. Det første uddrag er fra Egholms Gud, som han debuterede med som 33-årig i 1915, og som med et slag gjorde ham berømt. "Hvad skal vi med Knut Hamsun? Vi har jo Johannes Buchholtz" skrev Frejlif Olsen begejstret i Ekstra Bladet, hvilket må have smigret den debuterende forfatter ekstra meget, da Hamsun var hans erklærede yndlingsforfatter. Det er en på en gang tragisk, men også menneskeligt varm og komisk historie om fantasten Egholm, der er så opslugt af sine oftest mislykkede eksperimenter, at han ikke sanser, hvad der sker omkring ham. Figuren Egholm er skabt over forfatterens egen far, og miljøet i Knarreby er tydeligvis hans barndomsby Middelfart. Det er altså fra starten klart, at Buchholtz søger tryghed i fortællingen ved at tage udgangspunkt i kendte personer og miljøer, som han til tider karikerer. Afsnittet fra Egholms Gud er et typisk eksempel på forfatterens satiriske stil i karakteristikken af vækkelsesmødet.

Det er først i den tredje roman i trilogien, der begyndte med Egholms Gud, nemlig romanen "Urolige hjerte" fra 1919, at handlingen flyttes til en provinsby, der kan minde om forfatterens nye hjemstavnsby, Struer, hvortil han flyttede i 1902. Selv om der er omtalt et hospital i byen, er der i beskrivelsen af byplanen et umiskendeligt præg af Struer, og beskrivelsen af jernbaneulykken til sidst tager tydeligvis udgangspunkt i det jernbanemiljø, hvor forfatteren selv arbejdede til 1924.

I den nyeste omtale af Buchholtz i Knud Sørensens "Digterne omkring Limfjorden" fra 2002 karakteriseres Buchholtz som skildreren af "provinsbyen og dens liv". Det gælder i udpræget grad i hans noveller, som han ofte skrev til aviser og ugeblade, hvoraf han lod 82 optrykke i 7 novellesamlinger mellem 1919 og 1938. Men også hans to romaner fra 1930'erne, Dr. Malthes Hus og God lille by, passer godt ind i den karakteristik. Indledningskapitlet til Dr. Malthes Hus er interessant, fordi det er en personlig kommentar til hans rolle

som forfatter, og samtidig er den by, han langsomt zoomer ind på tydeligvis en by, der ligner Struer meget. (s. 31)

Mange af hans noveller foregår i små provinsbyer, ofte med tog og jernbane som motiv, andre gange med et ironisk -kærligt billede af byens små originaler. Buchholtzselskabets første formand Frede Pedersen har fortalt, at søstrene Geisler, som han har portrætteret i 2 noveller, hvoraf vi bringer den ene (s. 41), er virkelige personer fra Struer i 1930'erne, og novellen "Solstråle" (s. 35), som nærmest har form som en lille vittighed, er sikkert selvoplevet fra en tur i byen. Professor Ejnar Thomsen, der sidst i 1930'erne en kort overgang boede i Struer, har i Gyldendals Julebog 1940 skrevet et mindeessay om Buchholtz, hvor han blandt andet fortalte at "inden hans hjertesvaghed gjorde længere spadsereture til et pinagtigt problem, gik han og fru Olga hver dag mellem kl. 11 og kl. 1 (man kunne stille sit ur efter dem) en tur på et par mil, oftest sydøstpå langs fjorden ud til herregården Volstrup eller mod nordvest langs den døde fjordarm Kilen over til Resen bakker. De tog sig god tid til at snakke med folk undervejs, navnlig med dem i de små huse, og de kendte næsten alle skæbner på deres ruter. "Sådan en tur er ikke ét, men en hel række af romankapitler", plejede Buchholtz at sige. Hans udtalelser om Struer-egnens menneskestof var mindre nuancerede end hans kommentarer til byens figurer: han var udelt varm og begejstret for sine landboere. Når han alligevel kun i ny og næ fremtrådte med egentlige bondeskildringer, skyldtes det vistnok, at han fandt området optaget." Ja, han var jo ven med både Aakjær og Skjoldborg, der jævnligt kom i det frodige kunstmiljø, han skabte i Struer i 1920'erne, så han ønskede måske ikke at gå dem i bedene!

Fra slutningen af 1920'erne til et stykke ind i 30'erne var Johannes Buchholtz meget berømt. Det kulminerede med, at han i 1931 vandt en nordisk romankonkurrence med romanen Susanne, men i løbet af 1930'erne svækkedes hans anseelse langsomt. Dels var den litterære moderetning præget af stærkt samfundskritiske, ofte kommunistiske forfattere, som Hans Kirk og Hans Scherfig eller kulturradikale som PH og Kjeld Abell, og dels aftog Buchholtz egen inspiration, og i 1938 måtte han lide den tort nærmest at blive ydmyget af Hans Brix, der ellers havde anmeldt debutromanen meget positivt, og for øvrigt

havde været bysbarn med Buchholtz, idet han var lærervikar et år i Struer i begyndelsen af århundredet. Han anmeldte novellesamlingen "Fugle på taget" i BT den 18/10 1938 med ordene: "Hvad for fugle? Ikke duer. Hvorfor ikke? Duer ikke." En anmeldelse, der med rette sårede Buchholtz meget. Alligevel optræder Buchholtz så sent som i 1958 i den engelske antologi "Contemporary Danish Prose" med novellen Life's Great Moments (Livets store øjeblikke s. 36) oversat af Lydia Cranfield.

Professor Ejnar Thomsen sammen med Johannes Buchholtz i haven i Struer (Foto: Struer Museum)

I dag er Buchholtz dog ved at være glemt af det litterære parnas. Allerede i Karl Bjarnhofs erindringsbog "Kølvandsstriber" fra 1968 skriver han vemodigt om de mennesker, der færdedes i Buchholtz hus, da han som helt ung organist i 1918 var daglig gæst i huset: "For den der har kendt dem, som i sin erindring har gemt på lyden af deres stemmer, ekkoet af deres ord, hele tidens aroma, er det ufatteligt at de kan være så glemte som de er. Vi må enten være meget rige eller

meget utrofaste, når en digtning som Johannes Buchholtz' i dag står så godt som urørt på reolerne. Det skulle ikke være vanskeligt at samle to-tre bind tidløs prosa hvori han taler hen over en nutid hvis signaler skifter fra år til år og nok bringer nye impulser men ikke derfor tør forvente større del i udødeligheden. Nogle af os skal i levende live gøre den smertelige erfaring, at selv de ord vi troede havde gyldighed udover øjeblikket, fordi de artikulerede en tanke, en følelse, en oplevelse, alligevel flyger som papir for blæsten, uden at påkalde opmærksomhed fra en generation der nærer en sand tyrkertro på at litteraturen begyndte i og med at netop deres slægtled anskaffede sig skrivemaskine og satte papir i samme." Karl Bjarnhof anede tydeligvis, at han snart skulle blive lige så glemt som Buchholtz, men man kan ikke kæmpe mod historiens sortering. Her i Buchholtz gamle hjemstavn er der dog stadig god mening i fortsat at læse Buchholtz ironiske portrætter af vore forgængere, således at vi i informationssamfundets kaos kan bevare en vis rodfæstethed.

Hans Brix på naturvandring sammen med Johannes Buchholtz, ca. 1925 (Foto: Struer Museum)